

КИНА И БЛИСКИ ИСТОК НАКОН АМЕРИЧКОГ ПОВЛАЧЕЊА ИЗ АВГАНИСТАНА

Др Александар Митић¹

Анстракт: Након хаотичног повлачења из Авганистана САД су фокус пребациле на притисак на стратешког ривала Кину у форми партнерства AUKUS, интензивирања сарадње са Тајваном и покушаја стварања „демократске коалиције вољних“. Пекинг је, међутим, одговорио снажнијом сарадњом са Руском Федерацијом и зеленим светлом за улазак Ирана у Шангајску организацију за сарадњу (ШОС). Ова организација је, истовремено, у својству „дијалошког партнера“ примила Саудијску Арабију, ривала Ирана, али и изузетно важну земљу за Кину, чији увоз нафте у највећој мери зависи од земаља Залива, а нарочито Ријада. Контекст глобалне енергетске кризе додатно је подвукао важност енергетске безбедности. За кинеску спољну политику отвара се важно питање: да ли је могуће истовремено одржати досадашњу политику релативног немешања у блискоисточна политичка питања, балансирања између Техерана и Ријада и неометаног дотока са главног извора енергената? Све то у тренутку авганистанског безбедносног вакуума и покушаја Пекинга да додатно унапреди инфраструктуру и сарадњу на Блиском истоку, као изузетно важном чворишту иницијативе „Појас и пут“. У раду се анализира приступ кинеске спољне политике, уз осврт на еволуцију принципа немешања, ка флексибилнијем тумачењу у складу са географским ширењем интересних зона Кине. Класификују се кључни интереси Кине на Блиском истоку, везани за енергетику, унутрашњу безбедност и геополитику. Сагледавају се нове претње и

¹ Научни сарадник, Институт за међународну политику и привреду, e-mail: aleksandar.mitic@diplomacy.bg.ac.rs

Рад је настао у оквиру научноистраживачког пројекта „Србија и изазови у међународним односима 2022. године“, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, а реализује Институт за међународну политику и привреду током 2022. године.

могућности за Кину, као и последице по односе Пекинга са кључним актерима у региону. Закључује се да је нова реалност Кине на Блиском истоку политика „двоструког балансирања“: између кључних актера Ирана и Саудијске Арабије, али и између кинеских и америчких интереса и капацитета. Кина има прилику да унапреди своје интересе и односе са кључним партнерима на Блиском истоку, али ће рањивост „Појаса и пута“ у региону остати велика, нарочито у контексту све снажнијег глобалног ривалитета са САД.

Кључне речи: Кина, Блиски исток, „Појас и пут“, САД, Иран, Саудијска Арабија

Нове кинеске дилеме на Блиском истоку

Драматичност и хаотичност последње фазе повлачења војске Сједињених Америчких Држава и НАТО чланица из Авганистана у августу 2021. године представљали су за Вашингтон понижавајући завршетак најдужег рата у америчкој историји.

САД су покушале да ублаже перцепцију дебакла у Авганистану и пребаце фокус на два кључна стратешка противника – Руску Федерацију и Народну Републику Кину. Мање од 48 сати након поласка последњег америчког авиона са аеродрома у Кабулу 30. августа, амерички председник Џозеф Бајден примио је 1. септембра 2021. године у посету украјинског председника Владимира Зеленског (Dickinson 2021). Овај састанак представљао је увертуру у потписивање „Повеље о стратешком партнерству САД–Украјина“ два месеца касније, којим је извршен додатни притисак Вашингтона на Москву (U.S. Department of State 2021). Истовремено, у прве две недеље септембра финализиран је, а 15. септембра и потписан споразум о формирању партнерства AUKUS (Аустралија, Уједињено Краљевство, САД), јасно усмереног ка обуздавању ширења кинеске моћи на Пацифику. Поред тога Вашингтон је током јесени интензивирао сарадњу са Тајваном и радио на стварању „демократске коалиције вољних“, што је кулминирало сазивањем „Самита за демократију“ у децембру 2021. године, на којем је Кина означена као једна од кључних „аутократских држава“.

Међутим, ни Кина није седела скрштених руку, већ је, у договору са Руском Федерацијом, 17. септембра дала зелено светло за улазак Ирана у Шангајску организацију за сарадњу (ШОС), чиме је у важном геополитичком тренутку услишена кандидатура Техерана истакнута

још 2008. године. Нема сумње да је и потенцијални утицај Ирана на стабилизацију Авганистана утицао на ову одлуку.

Истовремено, ШОС је у својству „дијалогског партнера“ примио Саудијску Арабију, ривала Ирана, али и изузетно важну земљу за Кину. Наиме, кинески увоз нафте у највећој мери зависи од земаља Залива (47 одсто у 2020. години), а нарочито Саудијске Арабије (Aluf, 2021). У склопу енергетске кризе и раста цена на глобалном, али и на унутрашњем нивоу, овај контекст је за Пекинг био посебно важан.

Развој догађаја у безбедносном и енергетском сектору у Централној Азији и на Блиском истоку отворио је важно питање за кинеску спољну политику: да ли је могуће истовремено одржати досадашњу политику немешања у блискоисточна политичка питања, балансирања између Техерана и Ријада и неометаног дотока са главног извора енергената? Све то у тренутку авганистанског безбедносног вакуума и покушаја Пекинга да додатно унапреди инфраструктуру и сарадњу на Блиском истоку, као изузетно важном чвору иницијативе „Појас и пут“.

У потрази за одговором, у раду се анализира приступ кинеске спољне политике, уз осврт на еволуцију принципа немешања, као флексибилнијем тумачењу у складу са географским ширењем интересних зона Кине. Класификују се кључни интереси Кине на Блиском истоку, везани за енергетику, унутрашњу безбедност и геополитику. Сагледавају се нове претње и могућности за Кину, као и последице по односе Пекинга са кључним актерима у региону.

Еволуција кинеске спољне политике на Блиском истоку

Еволуција кинеске спољне политике

Кинеска спољна политика традиционално се ослања на „Пет принципа мирољубиве коегзистенције“ из 1954. године: „међусобно поштовање територијалног интегритета и суверенитета“, ненападање, немешање у унутрашње послове, поштовање једнакости и обостране користи, као и поштовање мирољубиве коегзистенције“ (Ministry of Foreign Affairs of the People’s Republic of China 2014). Њихова важност је посебно наглашена уврштавањем у преамбулу Устава Народне Републике Кине из 1982. године, усред двадесетогодишњег периода током којег је Кина направила драматичан узлет од сиромашне државе на почетку ере економске модернизације и отварања према свету крајем седамдесетих година, до важног регионалног актера и светске

трговинске силе на крају 20. века (State Council of the People's Republic of China 2019).

Међутим, врхунац америчког „униполарног момента“ у време НАТО агресије на Савезну Републику Југославију 1999. године упалио је звоно аларма у Пекингу, посебно наглашено трауматичним искуством бомбардовања кинеске амбасаде у Београду. У кинеским стратешким круговима „косовски рат је створио опасан преседан забилажења Савета безбедности УН у сврху америчког неоинтервенционизма, спуштања прага за употребу силе и гажења државног суверенитета, као основног принципа међународних односа“, те је Косово било „прекретница“ за „промену кинеског размишљања о толеранцији америчких снага у Азији“, а што је довело до убрзаног приближавања између Пекинга и Пјонгјанга (Kim and Lee 2002). Кинеска војска је из НАТО бомбардовања извукла читав низ поука за унапређење система одбране, док су кинески научници утврдили да је „бомбардовање стимулисало владу да појача интерес за науку и технологију“, који је од тада постао једно од доминантних поља кинеског развоја (Tang 1999).

У низу великих геополитичких промена које су се догодиле у свету од тада до почетка треће деценије 21. века, највећа је свакако еволуција Кине у глобалну економску и политичку силу. Овакав раст отворио је питање како ће се Кина понашати у новој улози. Да ли је могуће да задржи своје основне спољнополитичке постулате, постављене још у раним годинама хладног рата у време Мао Цедунга (*Mao Zedong*), када је била превасходно окренута ка себи и свом непосредном окружењу, у ери Кине Си Ђинпинга (*Xi Jinping*), која је економска суперсила, али и све више глобална политичка, па и војна сила?

Дилема је логична с обзиром на то да су интереси Кине постали глобални, те да су њени трговински, политички и безбедносни интереси све више међузависни. Упоредо, спољнополитички интереси Пекинга уско су повезани и са унутрашњим интересима снажног економског раста и стабилног друштвено-политичког система. Кина, дакле, мора да успостави равнотежу између преласка са статуса регионалне ка глобалној сили, с једне, те унутрашње и регионалне динамике која, поред економских, претпоставља и безбедносне изазове за њен територијални интегритет и суверенитет, с друге стране.

У Пекингу је стога отворена дебата о будућности политике немешања. Више је разлога за њено отварање. Најпре, утисак је да је принцип немешања настао у периоду када је Кина била углавном

окренута ка себи, са малим бројем глобалних интереса, свакако неупоредивим са данашњим. Повезано с тим, чињеница је да кинеске компаније, као и кинеска дијаспора, данас раде широм света, што ствара међузависност, али и рањивост. Раст улоге у свету истовремено појачава и одговорност, па и очекивања од Пекинга, како на унутрашњем, тако и на спољашњем плану. Истовремено, у постхладноратовском периоду долази до редефинисања, па и релативизовања појма суверенитета. Додатну мотивацију за преиспитивање политике немешања произвела су и практична искуства Кине из случајева Киргистана, Мјанмара, Судана, Сирије и нарочито Либије, одакле је у марту 2011. године Кинеска народна армија морала да евакуише 36.000 сународника (Ghiselli 2021, 1).

Критичари принципа немешања сматрају да га је неопходно променити због очувања све већих интереса у свету, као и због међународне репутације која мора да прати силу која претендује да буде глобална. Оцењују да таква политика намеће бројна ограничења и потенцијално урушава кинеске интересе у већем броју региона света, те да би Пекинг требало да буде активнији, па чак и наметљивији у одбрани интереса – сопствених и савезничких.

Браниоци концепта, пак, сматрају да би Кина имала веће штете од његовог напуштања. По њима, принцип немешања остаје пре свега брана од западног мешања у кинески суверенитет и територијални интегритет. У том контексту истичу да и сам Запад охрабрује Кину да ублажи принцип немешања. Њихова бојазан је да би такав сценарио довео до угрожавања односа са многим државама, до страха суседа, потенцијалних сукоба са Западом, као и да би умањио снагу кинеског антихегемонистичког наратива.

Током дебате о овим питањима представљено је више решења и дошло се до „лабавог консензуса“ о неопходности да се одржавање принципа немешања споји са „креативним“ и „флексибилним решењима у пракси“ (Chen 2019). Концепт „конструктивног укључења“ предложио је Цао Хуашенг (*Zhao Huasheng*) са универзитета Фудан, и по њему Пекинг не би требало да, упркос придржавању политике немешања, искључи из свог тактичког дипломатског арсенала употребу мешања у појединим случајевима (Zhao 2011). Концепт „креативног учешћа“ Ванг Јицоуа (*Wang Yizhou*) са универзитета у Пекингу истиче да би Пекинг требало да користи „опрезну, креативну и конструктивну медијацију“ када се бави међународним односима, а „не да прати хегемонистички модел

западних сила који присиљава друге народе да прихвате решења уз помоћ челичне песнице” (Wang 2012). Ванг Јицоу прави стриктну разлику у односу на „западни интервенционизам” и инсистира да „креативно учешће” мора да буде засновано на међународном легитимитету, да се мора поштовати Повеља УН, позив или пристанак локалног становништва или већине политичких актера. Истовремено, требало би да се користи само у случајевима одбране виталних интереса, а приступ мора да буде дипломатско посредовање и економска помоћ уместо војног решења.

Између више праваца мишљења у кинеским спољнополитичким круговима, Чен оцењује да је прагматичан поглед који заступају кинески реалисти постао доминантан у односу на традиционални марксистички поглед са кинеским карактеристикама – оштро супротстављен Западу – те глобалистички – који инсистира на међународној сарадњи и мултилатерализму. Кинески реалисти су песимистични по питању будућности односа са САД, али се деле по питању кинеског одговора. „Дефанзивни реалисти” се питају да ли Кина има довољно капацитета за активнију улогу мешања у жаришта широм света, док „офанзивни реалисти” сматрају да би Кина требало да буде наметљивија у употреби моћи и дипломатског утицаја ради помоћи савезницима и блиским партнерима (Chen 2019, 95).

Јан сматра да су, у циљу балансирања водеће светске силе, другој светској сили – Кини – хитније потребни стратешки савезници него економски профит. Оцењује да је у том контексту за Пекинг, у односу на ранију стратегију „држања ниског профила” (*taoguangyanghui*) Денг Сјаопинга (*Deng Xiaoping*), која се фокусира на развој саме Кине путем економске сарадње, сада прихватљивија активнија стратегија „тежње ка постигнућу” (*fenfayouwei*) Си Ђинпинга, која има за циљ да се створе нови пријатељи у међународној арени тако што ће им се омогућити да имају корист од раста Кине. Суштинска разлика између два концепта, истиче Јан, јесте то што се раније политика ослањала на сопствени економски добитак Кине, док се нова фокусира на „јачање политичке подршке”, чиме се наглашава моралност која јача политички легитимитет силе у успону (Yan 2014, 153).

Перспективе одржавања курса немешања у унутрашње послове, у склопу политике „Пет принципа мирне коегзистенције”, поједини аутори пореде са судбином америчког принципа „Искрено пријатељство за свима, уплитање у алијансе ни са ким”, који је 1801. изрекао председник САД Томас Џеферсон (*Thomas Jefferson*). Ламптон

истиче да „као што су Џеферсонови принципи устукли пред потребама растуће моћи, ширења интереса и све већих страхова од рањивости услед рабања модерног ратовања, тако се и луксуз стајања по страни показује као неодржив за Пекинг” (Lampton 2014, 42).

Са растом моћи и ширења интереса под руководством Си Ђинпинга, кинеска спољна политика и у пракси прагматично и флексибилно интерпретира принцип немешања. Кина је активнија – од међународног посредништва и учешћа у међународним мисијама, до борбе против транснационалних претњи попут тероризма, климатских промена и пандемије ковида 19. У политичком смислу Кина реагује када су угрожени њени основни интереси по питању територијалног интегритета и суверенитета, нарочито у случајевима давања подршке личностима и покретима које сматра непријатељски и сепаратистички настројеним, попут Далај Ламе, лидера Тајвана, политичких активиста из Синђанга или Хонг Конга. У економском смислу Кина дејствује у случају угрожавања економских интереса својих трговинских, енергетских и инфраструктурних пројеката. У безбедносном смислу Пекинг интервенише у случајевима угрожавања интегритета, али у појединим случајевима и у функцији заштите кинеске дијаспоре. Паралелно, расте и способност Кине да пројектује структуралну моћ путем норми и међународних организација, нарочито оних у којима има кључну улогу, попут Азијске инфраструктурне инвестиционе банке (АИИБ) и Шангајске организације за сарадњу (Lanteigne 2020, 15).

Способност адаптације јесте одлика стратешког промишљања. Лантењ у том контексту истиче да је кинеска спољна политика „не само у процесу експанзије, већ и у процесу реконструкције”, у оквиру које се укључују нови актери и идеје, које су између осталог и плод међународног умрежавања (Lanteigne 2020, 5). Палета дипломатских алатки и платформи којима располаже Пекинг све је разноврснија.

У складу с тим, под руководством Си Ђинпинга повеле су се нове дискусије о пројекцији кинеске моћи и донете су одлуке које иду у прилог подршци војсци да одбрани кинеске интересе далеко од њених граница. Посебан утицај имала је евакуација 36.000 Кинеза из Либије након бомбардовања које је Запад започео марта 2011. године. Непосредно након ових догађаја званични дневник кинеске војске „Дневник Народноослободилачке армије” објавио је текст у којем је оценио да су догађаји у Либији прекретница у кинеској спољној и безбедносној политици. Наиме, то је довело до схватања да кинеске

„интересне границе”, као „географског простора који је дефинисан (и стално редифинисан) еволуцијом кинеских интереса и претњама по њих”, никада нису биле даље од њених географских граница, те да њихова заштита „постаје снажан фактор у једначини кинеске спољне политике” (Ghiselli 2021, 1).

То је, по Душателу, „променило доминантну мисао у кинеској стратешкој заједници”, те фокус „више није на негирању да Кина ради на таквој способности, већ на практичним условима који би довели до спољне операције” (Duchâtel 2019, 11). Тако је кинески министар одбране Веи Фенг (Wei Fenghe) приликом посете Пакистану истакао да је Кина спремна да „пружи снажне безбедносне гаранције за заједничку изградњу Појаса и пута” (Huang 2018).

Кина и Блиски исток: опрезно балансирање

Кинеску позицију према Блиском истоку обележила је политика балансирања. За време хладног рата Кина се није много мешала у дешавања на Блиском истоку, једном од важних полигона супарништва СССР-а и САД. Дипломатско присуство ојачано је након што је заузела своје место у Савету безбедности Уједињених нација почетком седамдесетих година, што је довело до првог већег таласа признања (Иран, Кувајт, Либан 1971, Јордан 1977, Оман 1978. године) (Scobell and Nader 2016, 4). Политика Денг Сјаопинга од краја седамдесетих и отварање Кине према свету, а нарочито њено јачање, условило је неопходност интензивирања економске и енергетске сарадње са Блиским истоком. Уз то, током осамдесетих главни импулс Пекинга било је лобирање за међународно признање легитимитета у односу на Тајпеј, те је у том периоду дошло до успостављања односа са Уједињеним Арапским Емиратима, Катаром и Бахреином, а затим почетком деведесетих година са Саудијском Арабијом (1990) и Израелом (1992). Заокружењем процеса успостављања дипломатских односа са свим државама Блиског истока Кина је себи омогућила да спремно дочека чињеницу да је већ од наредне године (1993) постала зависна од увоза нафте (Erickson and Collins 2010, 90). То јој је омогућило и задовољење своје све веће потребе за нафтом. Енергенти су били главно обележје односа Пекинга за земљама региона, али је Кина истовремено, акцијом своје морнарице у операцији против пиратерије у Аденском заливу 2008. године, јасно ставила до знања да је спремна да заштити своје интересе и у безбедносном смислу (Henry 2016, 5).

Међутим, Кина је наставила са својом политиком немешања у унутрашње послове и одржавања балансираног става према свим актерима у региону. Избегавала је да се политички уплете у регионалне сукобе, као и у дешавања везана за Арапско пролеће, и остала је углавном фокусирана на енергетику.

Ипак, до унапређења важности Блиског истока у очима Пекинга дошло је лансирањем „Појаса и пута“, односно чињеницом да је он дефинисан као кључан за успех ове иницијативе. Блиски исток је, наиме, 2013. године, на 18. седници Централног комитета Комунистичке партије Кине, означен као „суседни“ регион, што значи да је сврстан у најважнију, приоритетну геостратешку зону. То је допринело да Кина постане највећи трговински партнер и земаља Залива и Ирана, али и изузетно важан партнер Израела. Створен је утисак да Кина својом пажљивом политиком последњих деценија није направила ниједну озбиљнију грешку на Блиском истоку, за разлику од САД, које су имале интервенције са катастрофалним последицама.

Без икакве дилеме за Кину је највећи изазов одржавање уравнотеженог односа према Ирану и Саудијској Арабији – највећим ривалима у региону. Ипак, чак и амерички аналитичари често истичу да је у одржавању овог баланса између Ријада и Техерана Пекинг остварио импозантан успех. По питању Ирана, Кина је одржавала трговинске и енергетске односе упркос покушајима САД да се Иран изолује. Иран има разноврснију економију у односу на остале земље региона, те остварује значајан профит и у фармацеутској индустрији и биотехнологији (Stanojević 2021). Поред тога, он је за Кину изузетно важан у сфери транспортне инфраструктуре, нарочито у контексту рута и лука „Појаса и пута“. Важан је и у геостратешком смислу отварања ка Централној Азији и даље ка Западу. Ипак, Кина је годинама морала да буде уздржана и да чека повољан тренутак за прихватање Ирана у ШОС како би избегла конфронтацију са САД, а поготову услед компликоване ситуације везане за питање иранског нуклеарног програма. Укидање санкција Ирану, као и излазак САД из споразума, додатно су помогли овом приближавању.

С друге стране, ту је Саудијска Арабија, која предводи листу највећих извозника нафте у Кину. Три деценије након успостављања дипломатских односа Пекинг и Ријад имају снажну, све интензивнију и свеобухватнију сарадњу. Поред енергената, Кина жели и ширење пројекта „Појаса и пута“, док Саудијска Арабија тежи диверсификацији своје економске и стратешке сарадње, која је дуго

била заснивана на привилегованим односима са Вашингтоном. У том контексту Пекинг је са Ријадом потписао и споразум о Свеобухватном стратешком партнерству, што је омогућило додатну сарадњу, укључујући и област зелене енергије, улагања у инфраструктуру и, нарочито, војну индустрију. Управо војна сарадња изазива посебну забринутост у Вашингтону, иако су саме САД смањењем свог безбедносног присуства на Блиском истоку делом погурале саудијско-кинеске војнотехничке односе. Упркос томе што САД остају кључан безбедносни партнер Саудијске Арабије, Ријад би у случају даљег дистанцирања Вашингтона од региона, као и билатералних тензија, морао да „на дуже стазе озбиљно узме у обзир вишеструке политичко-безбедносне аранжмане“ (Al-Tamimi 2022, 148).

Три кључна интереса Кине на Блиском истоку

Интереси Кине на Блиском истоку могу се груписати у три категорије: енергетску безбедност, унутрашњу безбедност и геополитички интерес.

Енергетска безбедност. Највећи интерес Пекинга на Блиском истоку је енергетска безбедност, односно сталан приступ енергетским ресурсима. У 2020. години пет од десет највећих извозника нафте у Кину било је са Блиског истока. Свих пет су део „Појаса и пута“ и чинили су 47 одсто укупног увоза Кине, у вредности од 176 млрд долара. Саудијска Арабија је била прва на листи са 28,1 млрд долара извоза у Кину (15,9% одсто), а на листи су се нашли и Ирак (10,9%), Оман (7,3%), УАЕ (5,5%) и Кувајт (5,1%). Уз то, Кина увози значајне количине нафте и из Ирана (306.000 барела дневно), и то преко земаља посредника ради заобилажења санкција САД (Aluf, 2021).

(2) Унутрашња безбедност. Други велики интерес Кине је да заштити безбедност унутар земље и око ње. У том контексту за њу је посебно проблематичан утицај који на Ујгуре имају терористичке групације, не само у суседном Авганистану већ и у земљама Блиског истока, а нарочито у онима у којима живе сунитски муслимани. Дакле, за Пекинг је апсолутно неопходно да ниједна земља Блиског истока не пружи ни политичку, ни било какву другу подршку сепаратистичким организацијама унутар Кине. Боји се ситуације у којој би Ујгури могли да добију подршку исламског света за борбу сличну оној која се водила против Совјета осамдесетих година у Авганистану. У том контексту је, дакле, поново изузетно важна сарадња са Саудијском Арабијом.

(3) Геополитички интерес. Суочена са притиском и перцепцијом „опкољавања“ од САД и њених савезника у региону Азије – Пацифика, нарочито од 2010. године, Кина је усмерила фокус на руте ка западу, где Вашингтон нема мрежу савезника који би могли да спрече ширење њеног утицаја. Ова идеја је разрађена 2013, када је Си Ђинпинг лансирао идеју о иницијативи „Појас и пут“, а након дебате у Пекингу коју је 2012. године артикулисао Ванг Јиси (*Wang Jisi*) са Пекиншког универзитета, заложивши се за балансирану стратешку политику која би обратила пажњу и на правац Пацифика, и на правац Централне Азије (Scobell and Nader 2016, 11). У том контексту је и Блиски исток добио важну улогу.

Последице повлачења САД из Авганистана

Осврт америчког повлачења

Истовремено са јачањем иницијативе „Појас и пут“, Пекинг није желео да антагонизује Вашингтон, нарочито због безбедносне улоге у заштити трговине енергентима на Блиском истоку. Другим речима, због чињенице да није морао превише да се фокусира на безбедност у региону, Пекинг је имао простора и ресурса да усредсреди пажњу на трговину, енергетику и инфраструктуру. Процес ширења „Појаса и пута“ захтевао је, међутим, и безбедносне гаранције, па је сходно томе Пекинг морао да јача и војну компоненту. У том контексту требало би гледати и на изградњу војне базе у Џибутију, потписивање споразума о производњи кинеских дрона са Саудијском Арабијом и сарадњу са Техераном.

Свега месец дана након што су САД и талибани потписали споразум о америчком повлачењу фебруара 2020. године, Кина и Иран предложили су нацрт Споразума о свеобухватном стратешком партнерству вредном 400 милијарди евра, у периоду од 25 година (Lazić and Babić 2021). Овај споразум је и званично потписан у марту 2021. године, уз очекиване негативне последице за америчку политику супротстављања ширења кинеског утицаја, али и политику санкционисања Ирана, те је у Вашингтону дочекан са зебњом (Cohen 2021).

Да би ублажио одговор на овај споразум, кинески министар спољних послова Ванг Ји је обишао све земље у региону, а највише пажње посветио је, логично, Саудијској Арабији. Тако је у Ријаду

изјавио да Кина подржава напоре Саудијске Арабије да се „супротстави спољном мешању и једностраном притискању“, и то у контексту у којем је амерички државни секретар Ентони Блинкен (*Anthony Blinken*) истицао „важност напретка у погледу људских права у Саудијској Арабији“ (Tiezzi 2021). Уз то, Кина је са Саудијском Арабијом 2019. године потписала 30 споразума о економској сарадњи, а раст трговинске размене тада је нарастао за 23 одсто у односу на претходну годину (Chen 2020).

Међутим, постало је јасно да све интензивнија сарадња са Блиским истоком, уз све напетости односе са САД на глобалном нивоу, отежава спровођење политике немешања и балансирања. Стога се може рећи да је политика Кине на Блиском истоку била „рањива“ и пре америчког повлачења из Авганистана.

Кина и повратак талибана

Хаотично повлачење САД из Авганистана кинески медији дочекали су оценама да се ради о „сумраку империје“: „две деценије након што су на врхунцу моћи започеле рат у Авганистану, САД су постале још једна суперсила изгубљена у Гробници империја, попут Совјетског савеза и Велике Британије“ (Xia 2021). Кинески МСП Ванг Ји (*Wang Yi*) оценио да се показало „још једном да је било какво мешање спољне војне силе узалудно“ (Ministry of Foreign Affairs the People's Republic of China 2021). Пораз Американаца је, с једне стране, виђен као шанса за Пекинг, тим пре што су талибани најавили да рачунају пре свега на сарадњу са Кином у циљу опоравка и развоја Авганистана. Повлачење САД праћено је санкционисањем, односно замрзавањем 9 (девет) милијарди долара девизних резерви Авганистана у иностранству. Поред тога, с обзиром на то да је пре америчког повлачења 80 одсто буџета зависило од спољне помоћи, драстично смањење западних извора додатно је погоршало ситуацију. Уколико се додају и фактори попут катастрофалних суша и ефеката сукоба у Украјини на безбедност снабдевања храном, не изненађују подаци да је у априлу 2022. године 24 милиона Авганистанаца било у изузетно тешкој хуманитарној ситуацији, што представља огроман пораст у односу на већ 18,4 милиона у 2021. години (Murtazashvili 2022).

Појавили су се разговори о потенцијалним кинеским инвестицијама у бакар и литијум, укључивање Авганистана у Кинеско-пакистански економски коридор (СРЕС), те проширивање „Појаса и

пута” ка Авганистану, чиме се отвара и ближи пут ка Блиском истоку. С друге стране, јасно је да је потребно доста времена да би дошло до реализације било каквих потенцијалних пројеката, попут рудника бакра Мес Ајнак у провинцији Вардак у централном Авганистану, који се налази на рути старог Пута свиле и где се налазе археолошка налазишта важна за ископавање будистичког наслеђа, а који стагнирају годинама због нестабилности и насиља. Уз то, постоји перцепција да је сарадња Пекинга са талибанима „нужност, а не луксуз”, те да „ангажман не значи и подршку” (Murtazashvili 2022).

Оно што је предуслов Пекинга – и то је јасно предочено талибанима – јесте да морају да сасеку сваку везу са ујгурским терористичким групама. У Авганистану је присутно више стотина бораца такозваног „Исламистичког покрета Источног Туркистана” који се налазе у провинцији Бадаштан, у тешко приступачном планинском региону. Ова терористичка организација повезана је са Ал Каидом, али и другим терористичким организацијама у самом Авганистану, Централној Азији и на Блиском истоку. Пекинг поручује, стога, не само талибанима већ и свим осталим владама у региону и у муслиманском свету, да спрече било какву подршку ујгурским терористима. То претпоставља да талибани фактички демонстрирају контролу над применом силе, да обезбеде граничне зоне према Кини и сарађују са Пекингом у екстрадицији припадника терористичких формација. Као што истиче Џао Хуашен (*Zhao Huasheng*), један од водећих кинеских стручњака за Авганистан, „Кина има више интереса у Авганистану, али домаћа забринутост за безбедност и сигурност Синђанга надјачава све остале” (Huasheng 2012).

Постоје извештаји који говоре да је повратком талибана у Кабул угрожен статус низа екстремистичких група, попут оних из пакистанског Балучистана који су у Авганистану дуго налазили резервне положаје (Siddique 2022). Овакав развој догађаја ипак није умањио опасност по кинеске интересе у региону. У априлу 2022. године припадници такозване „Ослободилачке војске Балучистана”, коју Кина и Пакистан сматрају терористичком, убили су у самоубилачком нападу директора Конфуцијевог центра у Карачију (Krishnan 2022). Тиме су још једном потврдили своју намеру да осујете спровођење Кинеско-пакистаног економског коридора – једног од кључних делова иницијативе „Појас и пут” – укључујући функционисање луке Гвадар у јужном Балучистану. Гвадар омогућава Кини приступ Индијском океану и налази се на стратешки важној

локацији на улазу у Ормуски мореуз, између Омана и Ирана, кроз који се танкерима превози преко 20 одсто светске нафте (Russell, Lu and Singhvi 2019). Напади у Пакистану би, према појединим анализама, могли да „успоре кинески моментум у јужној Азији” и да „повећају трошкове” обезбеђивања Кинеско-пакистанског економског коридора (Rosen 2022).

Двоструко балансирање

Овакав развој догађаја има значајне последице по регион Блиског истока и по политику Кине. Јасно се уочава двострука динамика. Из перспективе земаља Блиског истока америчко повлачење из Авганистана, окончање борбене мисије у Ираку, стварање коалиције АУКУС у Пацифику, као и фокус на супротстављању Руској Федерацији у украјинском сукобу, јесу знакови одређеног смањења пажње САД за регион. С друге стране, нестабилност у Авганистану, немири у Казахстану почетком 2022. године, као и последице сукоба у Украјини, утичу и на тежњу Пекинга да се тензије не пренесу на Блиски исток, те да се одржи стабилност у региону од кључне енергетске важности. Уз то, земљама региона се допада кинеска политика „немешања” у унутрашња питања и одсуство покушаја „извоза вредности”, што је дуго изазивало тензије на релацији са западним државама, а нарочито САД. Укратко, како истиче израелски стручњак Гедалијах Афтерман (*Gedaliah Afterman*), „осећај у региону је да су САД активно на излазном путу, и да је то прилика за Кину” (Hubbard and Qin 2022). Иако енергетска сарадња остаје доминантна, све је већи удео улагања у инфраструктуру, у нове технологије, али и војну сарадњу, с обзиром на промењене геополитичке околности, али и жељу да се диверсификује економија заснована на извозу енергената. Интензивна дипломатска активност почетком 2022. године је управо то и доказала, с обзиром на то да су само у јануару Кину посетили министри спољних послова Турске, Ирана, Саудијске Арабије, Бахреина, Кувајта и Омана, док је Сирија потписала меморандум о приступању иницијативи „Појас и пут”. Израелски истраживач Рој Јелинек (*Roie Yellinek*) оцењује да „чињеница да су у Кину путовали министри спољних послова, а не трговине или економије, сугерише промену фокуса са трговине и економије ка геополитици” (Yellinek 2022).

Једно од кључних питања за позиционирање Кине остаје однос са Ираном и Саудијском Арабијом. Уочава се деликатно „двоструко балансирање: с једне стране, балансирање Пекинга у односу према Техерану и Ријаду; с друге стране, балансирање утицаја на регион у целини између Кине и САД”.

У првом случају важно је указати на изјаве Владимира Путина и Си Ђинпинга да ће ШОС учинити „максималан напор” да се стабилизује Авганистан и спречи ширење терористичке претње по регион (Teslova 2021). Овакав приступ јасно указује да је зелено светло за чланство Ирана од велике важности, нарочито јер се верује да Техеран има значајан утицај у Авганистану, а да притом као шиитска земља неће ширити утицај на сунитске Ујгуре. Поред тога, за Кину је јачање Ирана важно и због снажења саме иницијативе „Појас и пут”. Техеран је најавио нове трговинске коридоре између Ирана и Централне Азије: први је Киргистан–Тацикистан–Авганистан–Иран (КТАИ), а друга рута је коридор Иран–Авганистан–Узбекистан. Уз то, Кина у споразуму са Ираном даје подршку изградњи луци Чабахар и новом нафтном терминалу Јаска, јужно од Ормуског мореуза. Ове две луке, заједно са Гвадаром у Пакистану и Кјокпуу у Мјанмару, биће најважније кинеске луке у ланцу у Индијском океану. То би могло да поремети досадашњи баланс снага у Индијском океану, нарочито ако Кина додатно прошири своје економске везе са Ираном. Индија је свакако изузетно незадовољна оваквим развојем ситуације. Иако је била велики донатор у Авганистану и преко њега имала везу са Централном Азијом, Индија је сада изгубила утицај у Кабулу. Исто тако, губи од Кине примат у борби за инвестирање у иранску луку Чабахар (Jain 2021).

С друге стране, јасно је да Кина са својим ојачаним везама са Ираном ризикује да угрози односе са Саудијском Арабијом, али и са Израелом и другим земљама региона. У контексту борбе против тероризма то јој свакако не одговара, а не одговара јој ни због све већег увоза нафте из земаља Залива. Ипак, развој догађаја показује да појачана сарадња са Техераном за сада не угрожава односе са Ријадом. Кина је у периоду од 2016. до 2020. године повећала свој извоз наоружања Саудијској Арабији за 386% (Stanzel 2022). Низ извештаја указује да, поред заједничког рада на производњи балистичких ракета, две земље додатно шире своју војнотехничку сарадњу. Између осталог, Пекинг би био спреман да Ријаду прода свој ПВО систем НQ-17АЕ (Yellinek 2022). Уз то, извоз саудијске нафте у Кину је у априлу 2022.

порастао за 38% у односу на исти период 2021. године (са 1,57 на 2,17 милиона барела дневно) и достигао највећи обим од маја 2020. године (Chen 2022). На опрезност, међутим, позивају поједини аналитичари који сматрају да будућност кинеско-саудијске сарадње може да буде угрожена уколико би се у Белу кућу 2024. године вратио Доналд Трамп (*Donald Trump*), који је са Ријадом имао врло добро односе. Такође постављају питање да ли најаве могуће употребе јуана за трансакције нафтом у ствари више служе Ријаду да ублажи критике Вашингтона (Freidin 2022). Последице украјинског сукоба дају Саудијској Арабији још значајнију улогу. С једне стране, ту је сврставање Ријада уз Пекинг у несанкционисању Москве. С друге стране, у условима енергетске кризе огроман утицај Саудијске Арабије у Организацији земаља извозница нафте, а самим тим и на производњу и цену. Стога нису многа изненадиле најаве да актуелни председник САД Џозеф Бајден (*Joseph Biden*), упркос оштрим критикама на рачун Ријада током председничке изборне кампање, планира да ублажи тон. Међутим, водећи конгресмени из Демократске странке упозорили су Бајдена да би истовремено морао да тражи од Ријада да се уздржи од интензивирања сарадње са Пекингом. Посебно проблематичном сматра се помоћ Кине у производњи балистичких ракета које су САД одбиле да испоруче Саудијској Арабији (Barnes and Wong 2022). У писму упућеном Бајдену упозорили су на „ризике веће стратешке сарадње са Кином“ и позвали америчког председника да Ријаду „јасно предочи да ће партнерство са Кином на начине који угрожавају националне безбедносне интересе САД имати трајни негативан утицај на америчко-саудијске односе“ (Schiff et al 2022).

Што се тиче балансирања утицаја САД у региону, Вашингтон јесте отишао из Авганистана, али остаје присутан на Блиском истоку и има и даље изузетно важну безбедносну улогу. Пивот САД ка Источној Азији – Пацифику значи више простора за Кину, али не и да ће Кина заменити САД. Потенцијали које САД имају за дестабилизацију региона нису мали. Уочљиво је да се на Западу све више креира перцепција да Кина у сопственој земљи угњетава муслимане, а да у оквиру „Појаса и пута“ угрожава културне и верске вредности партнерских земаља. Јасно је да ће се питање Ујгура користити за угрожавање односа Пекинга са муслиманским земљама на Блиском истоку, иако је за сада оваква политика дала врло ограничене резултате. Постоји опасност и да САД због Авганистана увуку Кину у још значајнију безбедносну улогу у региону, али пре свега због заштите енергетских рута и „Појаса и пута“. Такав развој догађаја отворио би

дилему за кинеску спољну политику. Могу ли принципи немешања и балансирања да опстану? Колико дуго? У оваквој ситуацији Кини ће бити потребно сво дипломатске умеће, али и пуни економски, а донекле и безбедносни капацитети. Кина има прилику да искористи „Појас и пут” – своје досадашње искуство, добре односе и потписане споразуме – да ипак одржи баланс и стабилност у региону, уз неопходан економски напредак. Међутим, њени домети ће и даље бити ограничени и балансирани ангажманом САД у региону. Рањивост Кине и „Појаса и пута” на Блиском истоку остаће велика, са глобалним ривалитетом САД–Кина још већа. Наиме, Вашингтон све више оспорава кинески ангажман у геостратешки важним просторима, што је видљиво и по питању сарадње Кине и земаља Централне и Источне Европе (Mitić 2022). Посебан фокус у таквом оспоравању је на државе које спроводе мултивекторску политику, а нарочито војну неутралност (Mitić i Matić, 2022).

Нови контекст за кинеске циљеве на Блиском истоку

Какве последице остављају актуелна дешавања на три основна кинеска циља на Блиском истоку? По питању енергетске безбедности, подаци о повећању увоза енергената из Саудијске Арабије говоре у прилог позитивном развоју догађаја за Пекинг. У условима глобалне енергетске нестабилности енергетска диверсификација на којој је Кина дуго радила додатно јој проширује маневарски простор.

По питању унутрашње безбедности очигледно је да се земље Блиског истока не придружују политици Запада по питању Тајвана и Хонг Конга. Не критикују Кину, нити се придружују САД у оценама да се у Синђангу догађа „геноцид”. За разлику од западних компанија, сарађују са кинеским компанијама попут „SenseTime”, чију технологију вештачке интелигенције, према западним изворима, Кина користи за профилисање Ујгура. Док су САД увеле санкције овој компанији, Уједињени Арапски Емирати су у Абу Дабију основале њен регионални центар за истраживање и развој. Сличан одговор америчким притисцима дали су УАЕ, Саудијска Арабија и Кувајт када су постигли споразум са „Хуавејом” око изградње 5G мреже (Ahmed 2022).

На плану геополитичких интереса Кине потврђује се да је Блиски исток кључан за иницијативу „Појас и пут”, те да су земље региона све спремније за учешће и блиску сарадњу са Пекингом ван чисто

енергетске трансакционе сарадње. У случају сукоба у Украјини остале су на линијама Кине, односно нису се сврстале уз Запад у санкционисању Руске Федерације. Како истиче Умер Карим (*Umer Karim*) са лондонског института RUSI (Royal United Services Institute), „геополитички и економски, муслимански блок се брзо удаљава од Запада”, а са друге стране „док су се САД повукле са Блиског истока да би се фокусирале на Кину, са дистракцијом коју доноси руско-украјински сукоб, Кина брзо јача своју стратешку базу и прави нове пријатеље” (Ahmed 2022). Карим закључује да „многе муслиманске државе мењају свој спољнополитички и и безбедносни поглед да би га ускладили са Кином”. Џонатан Фултон (*Jonathan Fulton*) са Зајед (*Zayed*) универзитета у Абу Дабију сматра да је и пандемија ковид 19 ојачала кинески утицај: „иако је пандемија проузроковала невиђену друштвену, политичку и економску дисрупцију, геополитичке последице су вредне пажње, и вероватно је да ће као резултат бити дубље и шире присуство Кине на Блиском истоку” (Fulton 2022, 8). Тим Ниблок (*Tim Niblock*) сматра да, иако Кина „нема нити намеру нити капацитет да размести западно присуство на Блиском истоку, регион јесте важан за достизање ширег кинеског циља везаног за ребалансирање глобалног политичког и економског поретка”, те да је „смањење западног економског, политичког и стратешког ангажмана на Блиском истоку, заједно са пратећим интензивирањем блискоисточног ангажмана са кинеским 'алтернативним поретком', у кинеском дугорочном интересу” (Niblock 2022, 42-43).

Закључак

Америчко повлачење из Авганистана проузроковало је нове безбедносне изазове за Кину, али јој је отворило и нове могућности за остваривање интереса у региону Блиског истока. Ти интереси остају непромењени – енергетска и унутрашња безбедност, као и даља имплементација „Појаса и пута”. Они настављају да се остварују и у новом контексту украјинске кризе. Кина, међутим, остаје опрезна. Свесна је предности политике немешања и балансирања, али у региону који је препун сукоба, подела, побуна и ратова, те геостратешких интереса спољних сила, биће јој изузетно тешко да задржи савршену равнотежу. Мора да пронађе начин да избегне грешке САД и увлачење у кризне ситуације у којима би била приморана да бира страну, али истовремено да легитимише своју улогу све важнијег политичког и безбедносног актера, коју већина

земаља Блиског истока од ње очекује. У том контексту Пекинг ће морати да пружи конкретније одговоре на питања блискоисточних партнера. Она се суштински своди на две основне тежње. Прва је да у Пекингу пронађе стабилног стратешког партнера, који би могао дугорочно да помогне у диверсификацији економије. Овакав приступ, истовремено, не би смео да угрози капацитете извоза енергената у условима глобалне нестабилности и дуалне циркулације као нове кинеске развојне парадигме. Такође, морао би да пружи довољно гаранција да ће развојни пројекти у оквиру „Појаса и пута“ заиста бити у обостраном интересу. Друга тежња тиче се безбедносних гаранција. Иако не може да замени војнобезбедносно присуство САД, Кина мора да покаже да има капацитет да гради безбеднији и стабилнији регион. У региону препуном неуралгичних тачака, одсуство безбедносних аранжмана може да створи перцепцију непоузданости и да делегитимише политичко-економске напоре. Пекинг ће стога морати да води све активнију политику и на овом пољу. Мораће да покаже да је кинески приступ другачији од америчког, али и да нема намеру директно да подрива Вашингтон и изазива конфронтацију. У контексту глобалних реперкусија украјинског сукоба, али и појачаних тензија у Тајванском мореузу, Кина ће морати да увери Блиски исток да ће уложити максималан напор да спречи да се одмеравање снага водећих светских сила одвија преко његових леђа. У томе ће јој од кључне важности бити и равнотежа којој тежи својим „двоструким балансирањем“ у односу на кључне актере у региону и на САД.

Библиографија

- Ahmed, Sal. 2022. "Muslim nations tilt towards China as US influence fades and Uyghurs ignored". *Middle East Eye*. March 31, 2022. <https://www.middleeasteye.net/news/china-muslim-countries-tilt-uyghur-abuses-ignored-us-influence-fades>
- Aizhu, Chen. 2022. "China's April Saudi oil imports soar 38% over previous year, Russian oil up 4%". *Reuters*. May 20, 2022. <https://www.reuters.com/business/energy/chinas-april-saudi-oil-imports-soar-38-yr-russian-oil-up-4-2022-05-20/>
- Al-Tamimi, Naser. 2022. "China and Saudi Arabia: From enmity to strategic hedging". In: *Routledge Handbook of China-Middle East Relations*, edited by Jonathan Fulton, 137-154. London: Routledge.

- Aluf, Dale. 2021. "China's reliance on Middle East oil, gas to rise sharply". *Asia Times*, December 30, 2021. <https://asiatimes.com/2021/12/china-to-rely-more-on-middle-east-for-oil-and-gas/>
- Barnes, Julian E. and Edward Wong. 2022. "Democratic Lawmakers Urge Biden to Ensure Saudi Ties Serve U.S." *New York Times*. June 7, 2022. <https://www.nytimes.com/2022/06/07/us/politics/biden-saudi-arabia-congress.html>
- Chen, Zheng. 2019. "China debates on the non-interference principle". In: *Chinese Scholars and Foreign Policy Debating International Relations*, edited by Huiyun Feng, Kai He and Yan Xuotong, 86-106. New York: Routledge.
- Chen, Yurong. 2020. "Graphics: How is BRI bolstering China-Saudi Arabia ties?" CGTN. November 20, 2020. <https://news.cgtn.com/news/2020-11-20/Graphics-How-is-BRI-bolstering-China-Saudi-Arabia-ties-VzqqKFdXSo/index.html>
- Cohen, Ariel. 2021. "China-Iran \$400 Billion Accord: A Power Shift Threatens Western Energy". *Forbes*. April 5, 2021. <https://www.forbes.com/sites/arielcohen/2021/04/05/china-iran-400-billion-accord-a-power-shift-threatens-western-energy/?sh=32d97cfd9e00>
- Dickinson, Peter. 2021. "Biden and Zelenskyy get US-Ukraine ties back on track". *The Atlantic Council*, September 2, 2021. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/biden-and-zelenskyy-get-us-ukraine-ties-back-on-track/>
- Duchâtel, Mathieu. 2019. "Overseas Military Operations in Belt and Road Countries: The Normative Constraints and Legal Framework". In: *Securing the belt and road initiative China's Evolving Military Engagement Along the Silk Roads*, edited by Nadège Rolland. Washington D.C.: National Bureau of Asian Research, Washington D.C., NBR Special Report 80.
- Erickson, Andrew S. and Gabriel B. Collins. 2010. "China's Oil Security Pipe Dream: The Reality, and Strategic Consequences, of Seaborne Imports". *Naval War College Review*. 63.2 (Spring 2010): 88-111.
- Freidin, Evan. 2022. "Saudi Arabia and China: a blossoming friendship". *The Interpreter*. May 10, 2022. <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/saudi-arabia-and-china-blossoming-friendship>
- Fulton, Jonathan. 2022. "China's emergence as a Middle East power". In: *Routledge Handbook of China-Middle East Relations*, edited by Jonathan Fulton: 3-12. London: Routledge.

- Ghiselli, Andrea. 2021. *Protecting China's Interests Overseas: Securitization and Foreign Policy*. Oxford: Oxford University Press.
- Henry, Jérôme. 2016. *China's Military Deployments in the Gulf of Aden: Anti-Piracy and Beyond*. Paris: Institut français des relations internationales.
- Huang, Panyue. 2018. "Chinese Defense Minister Meets Pakistani Naval Chief of Staff". *China Military Online*. April 19, 2018, http://eng.mod.gov.cn/news/2018-04/19/content_4809874.htm
- Hubbard, Ben and Amy Qin. 2022. "As the U.S. Pulls Back From the Mideast, China Leans In". *New York Times*. February 1, 2022. <https://www.nytimes.com/2022/02/01/world/middleeast/china-middle-east.html>
- Jain, BM. 2021. "China's geostrategic engagement in a new Afghanistan". *East Asia Forum*. October 8, 2021. <https://www.eastasiaforum.org/2021/10/08/chinas-geostrategic-engagement-in-a-new-afghanistan/>
- Kim, Samuel S. and Tai Hwan Lee. 2002. "Chinese-North Korean Relations: Managing Asymmetrical Interdependence". In: *North Korea and Northeast Asia*, edited by Samuel S. Kim. New York: Rowman and Littlefield Publishers.
- Krishnan, Ananth. 2022. "Karachi University blast: China asks Pakistan to scale up security for its citizens". *The Hindu*. April 27, 2022. <https://www.thehindu.com/news/international/karachi-university-blast-china-asks-pakistan-to-scale-up-security-for-its-citizens/article65359330.ece>
- Lampton, David. 2014. *Following the Leader: Ruling China, From Deng Xiaoping to Xi Jinping*. Berkeley: University of California Press.
- Lanteigne, Marc. 2020. *Chinese Foreign Policy: An Introduction*. New York: Routledge.
- Lazić, Vuk and Danilo Babić. 2021. "Iranian Architecture of the Middle East". In: *Convergence and Confrontation: The Balkans and the Middle East in the 21st Century*, edited by Slobodan Janković, 83-111. Belgrade: Institute of International Politics and Economics, Belgrade.
- Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. 2014. "The Five Principles of Peaceful Coexistence". July, 30 2014, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zwjg_665342/zwbd_665378/t1179045.shtml
- Ministry of Foreign Affairs the People's Republic of China. 2021. "Wang Yi Meets with Saudi Arabian Foreign Minister Faisal bin Farhan Al Saud".

- July 16, 2021. <https://www.mfa.gov.cn/ce/cgla/eng/topnews/t1892702.htm>
- Mitić, Aleksandar. 2022. "Mapping the Obstructive Narratives on China-CEEC Cooperation". In: *Results and Challenges: 10 Years of China-CEEC Cooperation*, edited by Levente Horvath: 32-58. Budapest: Eurasia Center of the John Von Neumann University.
- Mitić, Aleksandar i Petar Matić. 2022. „Strateški okviri osporavanja vojne neutralnosti Srbije”. *Srpska politička misao*. Posebno izdanje: 245-265.
- Murtazashvili, Jennifer Brick. 2022. *China's Activities and Influence in South and Central Asia*. Washington D.C.: Carnegie Endowment for International Peace.
- Niblock, Tim. 2022. "The Middle East in China's Global Strategies". In: *Routledge Handbook of China-Middle East Relations*, edited by Jonathan Fulton, 29-47. London: Routledge.
- Rosen, Eshel. 2022. China in Afghanistan: "Not a luxury but a necessity". *Eurasianet*. May 13, 2022. <https://eurasianet.org/china-in-afghanistan-not-a-luxury-but-a-necessity>
- Russell, Karl, Denise Lu and Anjali Singhvi. 2019. "Why This Narrow Strait Next to Iran Is So Critical to the World's Oil Supply". *The New York Times*. July 11, 2019. <https://www.nytimes.com/interactive/2019/07/07/business/economy/iran-strait-of-hormuz-tankers.html>
- Schiff, Adam B., Gregory W. Meeks, Adam Smith, Carolyn B. Maloney, Bennie G. Thompson, Stephen F. Lynch. 2022. *Letter to President Biden – Saudi Arabia*. June 7, 2022. https://schiff.house.gov/imo/media/doc/letter_to_president_biden_saudi_arabia.pdf
- Scobell, Andrew and Alireza Nader. 2016. *China in the Middle East: The Wary Dragon*. Santa Monica: Rand.
- Siddique, Abubakar. 2022. "Pakistan's Baluch Separatists Losing Their Afghan Sanctuary". *Gandhara/Radio Free Europe*. February 4, 2022. <https://gandhara.rferl.org/a/pakistan-baluch-separatists-afghan-sanctuary/31687023.html>
- Stanojević, Nataša. 2021. *Karakteristike privreda Bliskog istoka i Severne Afrike i perspektive ekonomske saradnje sa Srbijom*. Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu.
- Stanzel, Angela. 2022. *China's Path to Geopolitics*. Berlin: SWP.
- State Council of the People's Republic of China. 2019. "Constitution of the People's Republic of China", November 20, 2019, <https://english>.

- www.gov.cn/archive/lawsregulations/201911/20/content_WS5ed8856ec6d0b3f0e9499913.html
- Tang, Xuwen. 1999. "Bombing of Embassy Bolsters Science in China", *Nature*, Vol. 401, September 1999, 312.
- Teslova, Elena. 2021. "Russian, Chinese leaders over phone discuss situation in Afghanistan", Anadolu Agency, August 25, 2021. <https://www.aa.com.tr/en/world/russian-chinese-leaders-over-phone-discuss-situation-in-afghanistan/2345762>
- Tiezzi, Shannon. 2021. "China's Foreign Minister Heads to the Middle East". *The Diplomat*. March 21, 2021. <https://thediplomat.com/2021/03/chinas-foreign-minister-heads-to-the-middle-east/>
- U.S. Department of State. 2021. "U.S.-Ukraine Charter on Strategic Partnership". November 10, 2021, <https://www.state.gov/u-s-ukraine-charter-on-strategic-partnership/>
- Wang, Yizhou. 2012. "New Direction for China's Diplomacy", *Beijing Review*, March 5, 2012, www.bjreview.com.cn/world/txt/2012-03/05/content_439626.htm
- Xia, Shao. 2021. "Disillusioned by two decades of dreams, discerning '10 illusions' of the US from the 'Kabul moment'". *Global Times*. September 26, 2021. <https://www.globaltimes.cn/page/202109/1235091.shtml>
- Yan, Xuotong. 2014. "From Keeping a Low Profile to Striving for Achievement". *The Chinese Journal of International Politics*. 7(2), 153-184.
- Yellinek, Roie. 2022. "The strengthening ties between China and the Middle East". *Middle East Institute*. January 26, 2022. <https://www.mei.edu/publications/strengthening-ties-between-china-and-middle-east>
- Zhao, Huasheng. 2011. "Non-interference in internal affairs and constructive involvement - reflection on Chinese policy after the unrest in Kyrgyzstan". *Xinjiang Shifan Daxue Xuebao (Zhhexue Shehui Kexueban)*, 23-29. Vol. 32, no. 1.
- Zhao, Huasheng. 2012. *China and Afghanistan: China's Interests, Stances and Perspectives*. Washington D.C.: Center for Strategic and International Studies.

CHINA AND THE MIDDLE EAST FOLLOWING THE AMERICAN WITHDRAWAL FROM AFGHANISTAN

Abstract: Following their chaotic retreat from Afghanistan, the United States shifted pressure on their strategic rival China by forming the AUKUS partnership, intensifying cooperation with Taiwan and attempting to create a “democratic coalition of the willing”. Beijing, however, responded with strengthened cooperation with the Russian Federation and a green light to Iran’s entry into the Shanghai Cooperation Organization (SCO). At the same time, the SCO accepted as a “dialogue partner” Iran’s rival Saudi Arabia, a country of great importance for China as Beijing’s oil imports to the largest extent depend on Gulf countries, particularly on Riyadh. The context of the global energy crisis particularly underlined the importance of energy security. An important question opens up for China’s foreign policy: is it possible, at the same time, to keep the traditional policy of relative non-interference in Middle Eastern political questions, the balancing between Teheran and Riyadh and the unhindered stream from the main source of energy supply? All of these at the moment of the Afghan security vacuum and attempts by Beijing to further improve infrastructure and cooperation in the Middle East, as a very important hub for the Belt and Road Initiative. The paper analyses the approaches of China’s foreign policy, with an overview of the evolution of the principle of non-interference towards a more flexible interpretation in line with the geographic widening of China’s interest zones. China’s key interests in the Middle East are outlined – in the energy, internal security and geopolitical spheres. A focus is put on new threats and opportunities for China, as well as on the consequences on Beijing’s relations with key actors in the region. The paper concludes that the new reality for China in the Middle East is the policy of “double balancing”: between key actors Iran and Saudi Arabia, as well as between Chinese and U.S. interests and capacities. China has an opportunity to advance its interests and relations with key partners in the Middle East, but the vulnerability of the Belt and Road Initiative in the region will remain high, particularly in the context of the ever-growing global rivalry with the United States.

Keywords: China, Middle East, Belt and Road Initiative, United States of America, Iran, Saudi Arabia.